

Makale Künyesi (Araştırma): Garan Gökşen, B. (2022). Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın süreli yayınlardaki yazıları çerçevesinde edebiyata dair görüşleri. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 93-120.

<https://doi.org/10.32321/cutad.1081283>

HÜSEYİN RAHMI GÜRPINAR'IN SÜRELİ YAYINLARDAKİ YAZILARI ÇERÇEVESİNDE EDEBİYATA DAİR GÖRÜŞLERİ

Bahanur GARAN GÖKŞEN¹

ÖZET

Hüseyin Rahmi Gürpınar, romandan tiyatroya hikâyeden çeviriye edebiyatın birçok alanında eser vermiş önemli bir yazardır. Hüseyin Rahmi'nin eleştiri yazıları yazdığı da bilinmektedir. Onun eleştirmen yönüne bakıldığında ilk olarak *Cadı* romanı çerçevesinde Şahabettin Süleyman'ın eleştirilerine karşılık yazdığı *Cadı Çarpıyor* ve Ali Naci'yi hedef alarak kaleme aldığı *Şakavet-i Edebiyye* adlı kitapları ön plana çıkmaktadır. Bu eserler dışında süreli yayınlarda kalmış olan ve eleştiri niteliği gösteren edebiyat yazıları da vardır. 1888'den itibaren yazılarıyla yayın dünyasında görünmeye başlayan Hüseyin Rahmi *Tercüman-ı Hakikat*, *İkdam*, *Atı*, *Akşam*, *Yeni Kitap*, *Yedigün* gibi dönemin birçok gazete ve dergisinde eleştiriler yayımlamıştır. Hüseyin Rahmi, süreli yayınlardaki bu yazılarıyla dönemin edebiyat meselelerini ele almıştır. Dolayısıyla dönemin edebiyat dünyasının nabzını tutarak kendi sanat anlayışı çerçevesinde edebiyat akımlarından edebî türlere kadar edebiyatın her alanında yorumlarda bulunmuştur. Ancak Hüseyin Rahmi'nin süreli yayınlardaki eleştiri yazıları çerçevesinde edebiyata yaklaşımını ortaya koyabilecek nitelikte bir yazı kaleme alınmamıştır. Bu çalışmada Hüseyin Rahmi'nin söz konusu eleştiri yazıları incelenerek edebiyata dair görüşleri değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türk edebiyatı, eleştiri, roman, hikâye, şiir, tiyatro.

¹ İstanbul Arel Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Dr. Öğr. Üyesi.
bahanurgaran@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-5852-8113>

THE VIEWS OF HUSEYİN RAHMI GURPINAR ON LITERATURE WITHIN THE FRAMEWORK OF HIS ARTICLES IN PERIODICALS

ABSTRACT

Hüseyin Rahmi Gürpınar is an important writer who has made great contributions in various aspects of literature such as novels, drama, stories and translations. Hüseyin Rahmi is also known to write reviews. When we consider him as a critic, firstly his books called *Cadı Çarpıyor* which he wrote in response to Şahabettin Süleyman's criticism within the frame of the novel *Cadı*, and *Şakavet-i Edebiyye*, which he wrote targeting Ali Naci, become prominent. Apart from these works, he also has literary articles that have remained in the reviews and show the quality of criticism. Hüseyin Rahmi, who started to appear in the publishing world with his articles since 1888, published reviews in many newspapers and magazines such as *Tercüman-ı Hakikat*, *İkdam*, *Âri*, *Akşam*, *Yeni Kitap*, *Yedigün*. Hüseyin Rahmi dealt with the literary issues of his period with these articles in periodicals. Therefore, keeping the pulse of the literary world of the period, he made comments in every field of literature from literary movements to literary genres within the framework of his own artistic understanding. However, no article has been written that can reveal Hüseyin Rahmi's approach to literature within the framework of his criticisms in periodicals. In this study, by examining Rahmi's criticisms his views on literature will be evaluated.

Key Words: Turkish literature, criticism, novel, story, poetry, theatre.

GİRİŞ

Hüseyin Rahmi Gürpınar; roman, hikâye, tiyatro türlerinde eser verdiği gibi eleştiri yazıları da yazmıştır. Bu bağlamda *Cadı* romanı çerçevesinde Şahabettin Süleyman'ın eleştirilerine karşılık yazdığı *Cadı Çarpıyor* ve Ali Naci'yi hedef alarak kaleme aldığı *Şakavet-i Edebiyye* adlı kitapları II. Meşrutiyet döneminin önemli eleştiri metinlerindedir (Polat, 2012, s. 401-433). Yine Hüseyin Rahmi'in roman hakkındaki en önemli eleştiri metinlerinden biri *Ben Deli Miyim?* romanı dolayısıyla kendisine açılan davadaki savunmasıdır. Bu metinde hem kendi eserini savunur hem de edebiyatta gerçekliğin ne olduğunu ve nasıl olması gerektiğini anlatır. Bununla birlikte yazarın, süreli yayınlarda yayımlanmış edebiyat eleştirileri de mevcuttur. Hüseyin Rahmi hakkında ilk çalışmalar Mustafa Nihat Özön, Önder Göçgün, Şevket Toker tarafından yapılmıştır, ancak süreli yayınlardaki eleştirileri hakkında kapsamlı bir inceleme yazılmamıştır.

Hüseyin Rahmi'nin eleştiri niteliği gösteren gazete ve dergilerdeki yazılarına geçmeden önce onun gazeteciliği üzerinde durmak gerekir. İlk romanı *Şık*'ın yayımlanması vesilesiyle Türk edebiyatının "Hâce-i Evvel"i olarak da anılan Ahmet Midhat Efendi ile tanışan ve onun etkisinde eserler vermeye başlayan, hayatı boyunca onun gibi topluma hitap eden bir sanat anlayışını benimseyen Hüseyin Rahmi'nin süreli yayınlardaki yazıları da tıpkı örnek aldığı Ahmet Midhat Efendi'nin yazıları gibi toplumu bilinçlendirmeye, eğitmeye yöneliktir. Zira Ahmet Midhat Efendi de halkı aydınlatmak, toplumun kültür seviyesini yükseltmek için farklı konularda yazılar yayımlamış, çeviriler yapmıştır. Hüseyin Rahmi, bilgilendirici nitelikteki bu yazılarını sade ama kuru olmayan bir üslupla aktarırken okunabilirliği ve akılda kalıcılığı artırmak adına yazıların içine hikâyeler de eklemiştir. Ayrıca Ahmet Midhat; onun kimi yazılarının sonuna "Mülâhazacık" başlığıyla bir ek düşmüş ve kendi görüşlerini de paylaşarak Hüseyin Rahmi'yi desteklemiştir.

Yayın hayatına Ahmet Midhat Efendi'nin rehberliğiyle başlayan Hüseyin Rahmi'nin gazeteciliği üç farklı dönemde incelenebilir. Onun gazetecilikteki ilk dönemi 1888'den 1908'e kadar getirilebilir. *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde 16 Haziran 1888'de "Bülbül Yuvası" isimli yazısı, "Hüseyin Rahmi'nin gazeteci olarak yayımlanan ilk yazısıdır" ve "Ahmet Cevdet'in gazeteden ayrılması üzerine 750 kuruş aylıkla" bu gazetede çalışmaya başlamıştır (Sevinçli, 1990, s. 18). 1888'den 1893'e *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde 5 yıllık sürede sosyal ve kültürel konularda çeşitli yazılar kaleme almış ve ardından *İkdâm*'a geçmiş, burada çeviriler yapmaya, yazılar yazmaya devam etmiştir (Sevinçli, 1990, s. 19). Hüseyin Rahmi'nin *Tercüman-ı Hakikat*'teki yazıları Ahmet Midhat tarafından üç kitapçık şeklinde *Müntahabat-ı Hüseyin Rahmi*² adıyla da basılmıştır. Muzaffer

² Hüseyin Rahmi'nin vârisi olan Abdullah Tanrıninkulu ve Gülçin Tanrıninkulu, yazarın süreli yayınlardaki yazılarını 4 farklı kitap hâlinde sadeleştirmiş olarak yayımlar. 1999 yılında Özgür Yayınları tarafından basılan söz konusu kitaplar şunlardır: *Gazetecilikte İlk Yazılarım (1888-1898)*, *Gazetecilikte Son Yazılarım 1: Basın ve Basın Özgürlüğü*, *Gazetecilikte Son Yazılarım 2: Zorla Ahlsız Olduk*, *Gazetecilikte Son Yazılarım 3: Yankesiciler Kulübü*, *Gazetecilikte Son Yazılarım 4: Söyleşiler ve Paul Bourget'den Çevirdiği Andre Corneli Romanı*. Ayrıca aynı vârisler Hüseyin Rahmi'nin mektuplarını da *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Mektupları ve Tiyatro Eleştirileri* adı altında bastırılmıştır. Yine *Cadı romanı* hakkındaki tartışmalarını *Zamane Eleştirmenlerine Cevap: Cadı Çarpyor ve Şakavet-i Edebiyye: Edebiyat Haydutluğu* adıyla kitaplaştırmıştır. Yazarın süreli yayınlardan toplanarak bu kitaplara alınan yazılarında yayın adlarının ve tarihlerinin bazen yanlış verildiği görülmüş, sadeleştirilen yazılarda da zaman zaman eksiklikler olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple çalışmamızda söz konusu kitaplardan ziyade, Hüseyin Rahmi'nin gazete ve dergilerdeki

Gökman Hüseyin Rahmi üzerine hazırladığı çalışmasında buradaki yazıların yayımlandığı tarihlerle açıklamalı listesini vermiştir (Gökman, 1966, s. 3-14). Yazarlığının bu ilk döneminde Hüseyin Rahmi, Efdal Sevinçli'nin belirttiğine göre 18 Temmuz 1901'de tefrikaya başladığı ve 13 gün tefrika edilebilen *Alafranga* romanının uğradığı sansür ve *Malûmat*'ın sahibi Baba Tahir'in eleştirileri sonucu 6 Şubat 1902'ye kadar herhangi bir yazı yayımlamayıp yayın dünyasından çekilmiştir. Dolayısıyla bu olay Hüseyin Rahmi için "yazarlık yaşamının ilk darbesi" olarak adlandırılmıştır (Sevinçli, 1990, s. 22). 6 Şubat 1902'de *Nimetşinas* romanını tamamlayıp *İkdam*'da tefrika ettiren Hüseyin Rahmi'nin yazarlık hayatında "ilk edebî çevre[si]" *Tercüman-ı Hakikat* gazetesiyken *İkdam* onun yazarlık hayatında "ikinci edebî çevre[yi]" oluşturmuştur ve yazar, bu gazeteye "çiraklık devrini geçirmiş, artık yetişmiş ve olgunlaşmış bir yazar olarak katılmıştır" (Levend, 1964, s. 22). Yine bu yıllarda *Biçare Bakkal* adlı çeviri romanı Meşrutiyet öncesi yayımlanan son çalışmasıdır. Bu çevirinin ardından suskunluğa götülen Hüseyin Rahmi, II. Meşrutiyet'in ilanı olan 24 Temmuz 1908'e kadar yazı yayımlamayacaktır (Sevinçli, 1990, s. 22-23).

1888'den 1908'e kadar yayımladığı yazılara bakınca kültürel ve sosyal içerikli çevirilere ağırlık verdiği ve siyasi konulara pek yaklaşmadığı görülür. Bunun asıl sebebi kuşkusuz Abdülhamit istibdadının basın hayatına yönelik sansürüdür. Bununla birlikte edebiyata dair yazdığı yazıların geniş bir kısmının çevirilerden oluşması da dikkat çekicidir. Bu dönemde telif yazılardan ziyade çeviriler yayımlayan Hüseyin Rahmi'nin henüz kendisini geliştirme aşamasında olduğunu söylemek mümkündür. Hindistan'da, Çin'de, ilkel kabilelerde yaşam, gelenekler ve görenekler, ekonomik yapı üzerine bilgiler vererek okuru bilgilendirmeyi amaçlamıştır. Dahası yine bilim ve teknik konular üzerinde de bilgilendirici yönü ağır basan çeviriler yayımlamıştır.

1908-1923 yılları arasındaki gazeteciliğinin ikinci dönemi ilkinden oldukça farklıdır. İlkinde İstibdat döneminin etkisi altında siyasal meselelere yaklaşmayan, genellikle Fransızcadan tercümeleyen yapan yazar, sonraki dönemde II. Abdülhamit'in basın hayatına yönelik baskısını ve ardından dönemin iktidarı olan İttihat ve Terakki'nin faaliyetlerini ele alarak eleştiri konusu yapmıştır. Hüseyin

yazılarının orijinal hâli kullanılmış, sadeleştirme yapılmamış, yanlış yazılan tarihlerin ve yayın adlarının doğru hâlleri verilerek kitaplardaki hatalar/eksiklikler dipnotlarla gösterilmiştir.

Rahmi'nin gazetecilik hayatındaki bu ikinci dönemi, 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanından on dört gün sonra çıkardığı *Boşboğaz ile Güllübi* isimli mizah gazetesi çerçevesinde şekillenir. Bu gazetede ona Ahmet Rasim de eşlik eder, ancak gazetenin 1 Aralık 1908'de yayın hayatına son verilir (Sevinçli, 1990, s. 26). Yazarın bu gazetede yazılarında da görüleceği üzere iktidara karşı olumsuz bir tavır almasının temel sebebi, iktidarın toplumu düşünmeden aldığı yanlış kararlarıdır. Bu nedenle yazarın gazeteciliğinin bu ikinci döneminde üslubunun tonu daha serttir. Dahası onun bu tavrı sadece İttihat ve Terakki'nin uygulamalarına yönelik değildir. İstanbul'daki yangın felaketlerinde yaşanan ihmalkârlıklara, edebiyatta millî bir üslubun geliştirilmemiş olmasına da tepkilidir. Meşrutiyet'in ilanı ile daha önceleri üzerinde durmadığı bir konu olan "dilde millîlik" meselesine de değinmiş, millî bir dilin gerekliliği üzerinde durmuştur. Yine bu dönem yazdığı yazılarda edebiyat akımları, Batı edebiyatı, edebî eserlerde dil ve üslup gibi konulara da değinmektedir.

Yazarın gazeteciliğinin üçüncü dönemi ise 1923'ten ölüm tarihi olan 1944'e kadar sürmektedir. Bu dönemde çoğunlukla kültür ve sanat konularına ağırlık vererek siyasî içerikli yazılardan uzak durmuştur. Yazarın 1923'ten sonra yayımladığı süreli yayınlardaki yazılarında -İttihat ve Terakki döneminde olduğu gibi- iktidara yönelik eleştirel bir tavır almadığı, Türkiye Cumhuriyeti'nin ve Mustafa Kemal'in karşısında olmadığı görülür³. Cumhuriyeti desteklediğini milletvekilliği yaparak da gösteren yazar, ilerleyen yaşına rağmen 1943'e kadar bu görevini sürdürmüştü ve o dönemde "ulusal romancı" olarak gösterilmiştir (Sevinçli, 1990, s. 37).

Bu makalede yazarın *Tercüman-ı Hakikat*, *İkdam*, *Âti*, *Akşam*, *Yeni Kitap*, *Yedigün* gibi gazetelerde ve dergilerle yayımlananak eleştiri niteliği gösteren edebiyat yazıları ele alınarak değerlendirilecek, zaman zaman süreli yayınlardaki röportajlarına da yer verilerek söz konusu metinler konularına göre alt başlıklar hâlinde incelenecektir.

³ Efdal Sevinçli'nin aktardığına göre Hüseyin Rahmi, ölümünden tam bir yıl önce 8 Mart 1943'te İsmet İnönü'nün kendisine yazdığı mektubunda yazarın *Durmayan Kervan* isimli bir eser yazmak istediği anlaşılmaktadır. Sevinçli'nin de vurguladığı üzere bu eser büyük ihtimalle Türkiye Cumhuriyeti'ni anlatacak ve inkılapları ele alacaktır. Sevinçli bu yorumu Sadun Tanju'nun *Ulus* gazetesindeki "Durmayan Kervan" başlıklı yazısından hareketle yapmıştır. Ancak Hüseyin Rahmi'nin ömrü böyle bir eseri kaleme almaya yetmemiştir (Sevinçli, 1990, s. 37-38).

HÜSEYİN RAHMI'NİN GAZETE VE DERGİLERDE YAYIMLANAN ELEŞTİRİ YAZILARI

1. Edebî Türler

1.1. Roman ve Hikâye

Hüseyin Rahmi'nin Kendi Yazarlığına Bakışı

Hüseyin Rahmi'nin roman türü üzerine görüşlerini inceleyebilmek için öncelikle kendi yazarlığı konusunda verdiği röportajlara bakmak gerekir. Röportaj dâhilinde bir parantez açılması gerekirse Hüseyin Rahmi'ye en çok sorulan soruların başında roman yazarı olmaya nasıl karar verdiği, romanlarını kaleme alma sürecinin hangi aşamalardan geçtiği gelmektedir. Hüseyin Rahmi henüz 12 yaşında Ahmet Midhat Efendi'nin romanlarını taklit ederek bir şeyler karalamaya başladığını, 18 yaşında yazdığı ilk romanı olan *Şık* vesilesiyle Ahmet Midhat Efendi ile tanıştığını anlatırken roman türü üzerine de görüşlerini dile getirir. İsmail Hakkı Baltacıoğlu ile *Yeni Adam*'da 23 Eylül 1943'te yaptığı röportajda romanlarına değinirken romanın hayalden de oluşsa yazarın ruh tahlillerinden güç aldığını, kurgusal bir eser vücuda getirirken kendi hayatımızdan yola çıkarak ve yaşanılan olaylarla karşılaştırmalar yaparak nesnelde öznele ulaştığımızı belirtir (Gürpınar, 1943, s. 6-7 ve 11). Ona göre kendi hayatımızı kullanarak gerçekçi olabiliriz, bu sebeple kendisi de yakın çevresinden ilham alarak yazdığı *Mürebbiye*'den hareketle romanlarını kaleme alma şekli hakkında konuşmuştur. Bu röportajda Türk romancılığının sorunlarına da kısaca değinen yazara göre roman türünde zayıf olmamızın en önemli sebebi “idealsizlik ve yabancı mukallitliği”dir (Gürpınar, 1943, s. 7). Dolayısıyla bir amacı olmayan ve eserleri taklit düzeyinde kalan roman yazarlarını eleştirmektedir.

Edebiyatımızda Roman ve Hikâye Yazarları

Faruk Nafiz ile *Yarın* dergisi için 1 Aralık 1921'de yaptığı röportajda “Edebiyatımızda kimleri beğenirsiniz?” sorusuna karşılık olarak kendisiyle arasında yazarlık bakımından bir bağ olduğunu düşündüğü Refik Halid'i gösteren Hüseyin Rahmi; bunun haricinde Yakup Kadri, Ruşen Eşref, Ömer Seyfettin'i sayarken Edebiyat-ı Cedide yazarlarından Halid Ziya, Mehmet Rauf, Ahmet Hikmet'i de takdir ettiğini belirtmiştir. Bu bağlamda yazarın Edebiyat-ı Cedide hareketini önceleri eleştirirken daha sonra aynı Ahmet Midhat Efendi'nin yaptığı gibi haklarını teslim ettiğini söylemek mümkündür (Gürpınar, 1921, s. 10-11). Dahası bu röportajda olduğu gibi Yakup Kadri'nin adını başka röportajlarında da anmış, kendisini çok sevdiğini her fırsatta vurgulamıştır. Öyle ki Hikmet Feridun'a verdiği

röportajda Yakup Kadri'yi “Türkçe üslubun üstatlarından” olarak nitelendiren yazar, onun eserlerini yabancı eserler gibi güçlü bulduğunu söyler (Gürpınar, 1929, s. 2). Yine aynı röportajında Ercüment Ekrem'in üslubunun, babası Rezaizade Mahmut Ekrem'den miras kalan bir “asalet” taşıdığını, Reşat Nuri'nin *Çalığışu* eserinin diğer eserlerinden daha öne çıktığını, Mahmut Yesari'nin *Çulluk*'unun başının mükemmel olduğunu fakat bu şekilde devam edemediğini, Burhan Cahit'in güzel yazdığını ama kahramanları çizerken adeta “fotoğraf” çeker gibi fazla ayrıntıya girdiğini de belirtmiştir (Gürpınar, 1929, s. 2). Mahmut Yesari'ye Naci Sadullah ile *Yediğün* gazetesi için yaptığı 8 Ağustos 1934 tarihli⁴ röportajında da değinen yazar, son nesil romancıları içerisinde zevkine en uygun olarak onu bulduğunu, bu yüzden de kendisini çok beğendiğini ifade etmiştir (Gürpınar, 1934, s. 7-11). Aynı şekilde *Yeni Kitap*'ta 3 Temmuz 1927 tarihinde yayımlanan Mecdi Sadrettin ile yaptığı röportajda Reşat Nuri'yi -bilhassa *Damga* romanı ile-, Falih Rıfkı, Celal Esat, Celal Sahir'i de beğenir ama Yakup Kadri'yi bütün bu yazarlardan üstün bulur. Ona göre Halide Edib'in *Harap Mabettler*'i bir başyapıttır, Nezih Muhittin'in ise eski makalelerini beğenmektedir. (Gürpınar, 1927, s. 20-28). Bu röportajlarda da görüleceği üzere Hüseyin Rahmi, edebiyat üzerine konuşurken ayrıntıya girmeden, bazen sadece eser ve yazar adı anarak beğenilerini sıralamakta, uzun uzun yorumlar yapmaktan uzak durmaktadır.

Romanda Realist ve Natüralist Kurgu

Hüseyin Rahmi, roman ve hikâye yazarı olarak en çok bu türler hakkında eleştiri yazmıştır. Kendi hayat görüşü ve beslendiği kaynaklar neticesinde okuduğu romanlar ve hikâyeler hakkında eleştiriler kaleme alan Hüseyin Rahmi'nin bu yazılarında öne çıkan konular arasında gerçeğe yakınlık, natüralizm ve realizm akımlarına uygunluk gelmektedir. Yazarın realist ve natüralist roman hakkındaki görüşlerine ölümünün 17. yılı vesilesiyle 16-31 Mart 1961 tarihinde *Yeditepe*'de neşredilen ve daha önce yayımlanmadığına dair not düşülen “Roman Nasıl Yazılır” yazısında rastlamak mümkündür. Emile Zola'nın görüşlerinden hareket eden yazara göre roman, hayatın olumsuzluklarını aksettirirken çirkinlikleri, bayağılıkları da çekinmeden anlatmalıdır (Gürpınar, 1961, s. 8-9). Romanda güzelliği belirleyen en önemli unsur gerçeğe uygunluktur. Bu görüşlerden de anlaşılacağı üzere yazarın romana bakışını realizm ve natüralizm akımları şekillendirmektedir, dolayısıyla roman ile ilgili görüşlerini de

⁴ Abdullah ve Gülçin Tanrıncı'nın hazırladığı *Hüseyin Rahmi Gürpınar Gazetecilikte Son Yazılarım 4*'te bu röportajın tarihi 6 Ağustos 1934 olarak yanlış verilmiştir.

bu akımlar belirlemiştir. Kendisi de romanlarını yazarken natüralizmin temel ilkesi olan gözlem metoduna başvurduğunu Hikmet Feridun ile yaptığı “50 Yıllık Edebiyat Hayatı: B. Hüseyin Rahmi Mahalle Kadınlarını Konuşturmayı Nasıl Öğrenmiş?” başlıklı röportajında anlatmıştır (Gürpınar, 1935, s. 2). Bilhassa Çingenelerin hayatını anlatırken Sulukule'ye gidip geldiğini, oradaki hayatı gözlemleyip notlar aldığını söylemiştir (Gürpınar, 1935, s. 2). Bununla birlikte 17 Ağustos 1920'de *İkdam*'da çıkan “Ahmet Cevdet Beyefendi'ye” yazısında hikâye ve romanın hayata ayna tuttuğunu, ancak hayallere de yer vermesi gerektiğini söylemiştir. Zira olayları tabiattan olduğu gibi değiştirmeden almak kuru bir taklit sayılacağı için bu tarz metinler tarihin ilgi alanına girmektedir. Oysa romanın tarihten farkı olaylara sanatçının muhayyilesini de ekleyerek ruha heyecan vermektir (Gürpınar, 1920, s. 2). Tarih ile roman arasında böyle bir karşılaştırma yapması akıllara Ahmet Midhat Efendi'nin *Ahbar-ı Âsâra Tamim-i Enzâr* adlı eserini getirir. Hüseyin Rahmi, ustası Ahmet Midhat gibi gerçeğin aynen aktarılmasının tarihî metinlere özgü olduğunu vurgularken romanın az da olsa hayallerden beslenmesi gerektiğine inanmaktadır. Dolayısıyla realizm ve natüralizmi savunsa da olayların bir parça hayallerle süslenmesine karşı değildir.

Yine realizm ve natüralizm çerçevesinde değerlendirilebilecek bir diğer yazı da Celal Nuri'nin eserlerini ele aldığı *Âti*'de yayımlanan 10 Nisan 1918 tarihli⁵ “Celal Nuri'ye” yazısıdır. Burada Celal Nuri'nin roman üslubundan yola çıkarak romancılığını incelerken diğer yazılarında olduğu gibi realizm ve natüralizm akımlarına değinir. Yazarın üslubunun akıcı olduğunu, Fransızca'yı iyi bilmesine rağmen Türkçesinin bu dilin hücumuna uğramadığını söyler. Celal Nuri'nin *Merhume* romanında yer alan Marta adlı karakterden hareketle romanın sonunun *Kamelyalı Kadın* romanının sonu gibi bitmesini de eleştirmiştir. Hüseyin Rahmi bedenini satarak geçimini sağlayan kadınların yazar tarafından “iffetli” bir kadın gibi çaresiz bir hastalığa tutularak öldürülmesini ve okuyucunun buna acımasını sağlayacak şekilde kadının ölümünün duygu sömürüsü yapılmasını doğru bulmamaktadır:

“Marta ölmemeli, birkaç çocuğu ile zevcini bırakıp kaçmalıydı. Hakikati istinsah ettiğimize o zaman inanırdım. Fakat siz bunu *Ölmeyen* eserinizde gösterdiniz. O kadının günahına bir kefarete bulmak için bunu öldürdünüz” (Gürpınar, 1918, s. 2).

⁵ Abdullah ve Gülçin Tanrıncı'nın hazırladığı *Hüseyin Rahmi Gürpınar Gazetecilikte Son Yazılarım I*'de bu yazının tarihi 7 Nisan 1908 olarak yanlış verilmiştir.

Bu cümlelerden de anlaşılacağı üzere Hüseyin Rahmi realizm ve natüralizm akımlarının da etkisiyle eserin, kahramanların karakterine uygun şekilde sonlandırılmasını istemektedir. Bu sebeple Hüseyin Rahmi'ye göre Marta'nın sonu onun karakterine hiç uygun değildir, öyle ki bu kadının ölmesi gerçekçi değildir, kocasını ve çocuğunu terk ederek kaçması gerçeğe daha uygun bir sonudur. Bütün bunlara ilaveten İstanbul dururken Paris gibi bir şehrin, Montmartre gibi mekânların roman mekânı olarak seçilmesine de karşındır. Ayrıca müsrif bir karakter olarak tahayyül edilen Mısırlı Cafer Paşa da bir Türk paşası olarak gösterilmelidir. Bu şekilde halk da savurgan paşaların hâlini göyerek ibret alır, kendisine bir ders çıkarır. Yerlilik ve millilik bahsinde de yine Marta'ya değinen yazar, Marta'nın da bir Türk kızı olsa, eserin bizim toplumumuzun âdetlerini, gelenek ve göreneklerini yansıtırsa okuyucunun daha çok ilgisini çekeceğini ve beklenen etkiyi yaratacağını belirtir. O, her ne kadar Batı'dan gelen akımları; realizmi ve natüralizmi benimsese de romanın karakterlerinin de mekânlarının da yabancı olmamasını, Türk toplumunun kendi değerleriyle anlatılmasını istemektedir. Yine okuyucunun eserlerden ders çıkarmasını istemesi de kendisinin üzerinde Ahmet Midhat Efendi'nin etkisinin devam ettiğini gösterir ki o da okuyuculara doğrudan seslenerek öğütler vermekte, eserlerinden kissa-i hisse çıkarılmasını hedefleyerek yazmıştır.

Romanda Yerlilik ve Millilik

Hüseyin Rahmi'nin 1 Ocak 1920 tarihli *İleri* gazetesinde Yakup Kadri'ye ithaf ederek yayımladığı "Edebiyatta Milliyet" isimli yazısı romanda yerlilik ve millilik bahsi altında önem arz eden bir yazıdır. Bu yazıda destanlardan, masallardan, fıkralardan dolayısıyla halk anlatılarından yola çıkarak millî bir edebiyat oluşturmanın imkanları üzerinde konuşan yazar; millilik konusuna *Bin Yeni Masal* ve *Hikâye* adlı bir kitap neşretmek için ülke ülke gezerek millî hikâyeler toplayan Parisli bir yayıncı vasıtasıyla değinir. Bu araştırmacı Türkiye'ye gelince Türk toplumunun kültürünü yansıtacak millî bir hikâye yazarı bulamamıştır. Hüseyin Rahmi için bu durum ülkemizdeki tüm yazarlar için üzüntü verici bir durumdur. Araştırmacının bulunduğu şartlara en uygun hikâye ise Sivaslı Necdet Efendi'nin "Tılsım" adlı hikâyesi olmuştur. Bu bağlamda Hüseyin Rahmi, Necdet Efendi'den daha ünlü olan ama yönünü Batı'ya çevirerek Dekadan ve sembolistlerin peşinden giderek taklitle yetinen, kendi değerlerini ihmal eden, millî edebiyat yaratmak için çaba harcamayan yazar ve şairleri hedef alarak eleştirir. Nitekim Necdet Efendi örneğinde görüldüğü gibi Avrupa, her milletin kendi değerlerini yansıtan masallar ve hikâyelerle ilgilenmektedir. Türk yazarları ise Batılı yazarların roman kahramanlarını ismine varıncaya kadar taklit

etmektedir, ona göre Edebiyat-ı Cedide yazarları bu taklitçi edebiyatın en yetkin örneklerini vermişlerdir. Bu konuda örnek olarak Halid Ziya'nın *Mai ve Siyah*'ını ele alan yazar, bu eserin Stendhal'ın ünlü eseri *Kırmızı ve Siyah*'ı gibi adını renklerden almasını eleştirir. *Mai ve Siyah*'ın konu ve karakterler bağlamında *Kırmızı ve Siyah*'tan hayli uzak olduğu hâlde Halid Ziya'nın *Kırmızı ve Siyah*'ta olduğu gibi zıt renklere atıfta bulunan bir ad kullanmasına tepki göstermiştir (Gürpınar, 1920, s. 8). Ancak 12 Haziran 1931'de⁶ *Akşam*'da "Bizde Edebiyat Var mı, Yok mu?" adıyla yayımlanan Hikmet Feridun'la yaptığı röportajda Halid Ziya'nın edebiyatımızda Batılı anlamda roman tekniğini ilk kez uygulayan yazar olduğunu yıllar sonra da olsa kabul edecektir. Ona göre Ahmet Midhat, Namık Kemal gibi yazarlara alışmış olan okuyucu Halid Ziya'nın tekniğini, üslubunu anlayamamıştır, nitekim önceleri kendisi de onu eleştirmiştir. Fakat *Bir Yazın Tarihi*'ni ve *İkdam*'da yayımlanan "Ali'nin Arabası"nı okuyunca ondaki yazarlık kudretini fark etmiştir. Bu yüzden Halid Ziya'nın alafrangalıkla suçlanmasına artık kendisi de karşı çıkmaktadır. Zira roman denilen tür zaten Batı'dan alınmıştır ve Türk yazarların Batı'yı örnek almaması mümkün değildir (Gürpınar, 1931, s. 1-2).

Roman ve Geleneksel Anlatılar

Hüseyin Rahmi *Âti*'de 16 Mart 1918'de yayımlanan "Âtimizin Nisaiyyat-ı Muharriresi Afife Fikret Hanımefendi'ye" adlı yazısında Ahmet Midhat Efendi'nin roman ve hikâye yazarı olarak edebiyatımıza sunduğu hizmetleri anlatırken sözlü anlatı türlerinden roman ve hikâyeye geçiş serüvenimize değinilmiştir. Yazıda halkın *Muhayyelat-ı Aziz Efendi*, *Battal Gazi*, *Tutinâme* gibi eserleri okurken Ahmet Midhat Efendi sayesinde romanla tanıştığı vurgulanır. Ahmet Midhat'ın üretkenliği Batılı yazarlarla yarışacak ölçüdedir, üslubu eski gibi görünse de karakter tahlillerinde başarısız olsa da bunun sebebi edebiyatımızda kendisinden önce roman sahasında örnek alınabilecek bir yazar yetişmemesidir. Bu nedenle Ahmet Midhat'ın kusurunun tek sebebi roman geleneğimizin olmamasıdır (Gürpınar, 1918, s. 1-2). Yine aynı başlıkla *Âti*'de 17 Mart 1918'de yayımlanan bir diğer yazıda Ahmet Midhat roman türünde öncü yazar olarak gösterilirken onun yazdığı eserlerin içeriğinden de bahsedilir. Kısa ve sade hikâyeler yazarak bu kısa hikâyeler içerisine sığdırdığı felsefî düşünceler ile halkın kültürel gelişimine katkı sağlamıştır. Oysa son dönemde Ahmet Midhat gibi halk için halkı anlatarak yazmak

⁶ Abdullah ve Gülçin Tanrıncı'nın hazırladığı *Hüseyin Rahmi Gürpınar Gazetecilikte Son Yazılarım 4* te bu röportajın tarihi 12 Şubat 1931 olarak yanlış verilmiştir.

aşağılanma sebebi olmuştur. Bu sebeple artık Ahmet Midhat gibi yazarlar yetişmemektedir. Yazar, Ahmet Midhat'tan önce halkın okuduğu kitaplara da değinerek yine sözlü kültürümüzün önemli eserlerini ele alır. Bilhassa olağanüstülüklerle dolu halk masallarının halkın muhayyilesine zarar verdiğini, *Ferhat ile Şirin*, *Kerem ile Aslı* gibi aşk hikâyelerinin halkın psikolojisini kötü yönde etkilediğini söyleyerek bu eserleri halkın eğitimi için zararlı bulduğunu ifade etmiştir (Gürpınar, 1918, s. 1-2).

Romanda Sosyal Eleştiri: İroni ve Mizah

Hüseyin Rahmi'nin roman ve hikâyelerinde öne çıkan bir diğer unsur ise sosyal eleştirinin mizah ve ironiyle birlikte verilmesidir. Bu noktada eserlerinin mizahî yönünün kuvvetli olması bakımından dönemin yazarlarından farklılık arz etmektedir. Gazete ve dergilere verdiği röportajlarda mizah konusuna da değinen Hüseyin Rahmi, *Ayine* dergisi için 3 Kasım 1921 tarihinde yaptığı röportajda mizah yazarlarından ünlü hikâye yazarı Refik Halid'i çok beğendiğini, bu yazarı Ahmet Rasim ve Ercüment Ekrem'in izlediğini belirtir (Gürpınar, 1921, s. 2). Ömer Seyfettin'in mizah türünde ayrı bir tarzı olduğunu vurgulayarak hikâyelerine atıfta bulunur. Roman ve hikâye yazarlarından şairlere geçerek Halil Nihat'ı “mizahın Muallim Naci'si” olarak gördüğünü ifade eder. Fazıl Ahmet'in de mizah konusunda bir süre iyi metinler neşrettiğini ama uzun süredir kendisinin mizahî bir eserine rastlamadığını söyler. Yusuf Ziya, Faruk Nafiz, Orhan Seyfi gibi şairleri ise “şaşarım kedinin çamaşır yıkamasına” diyerek mizah konusunda beğenmediğini göstermiştir (Gürpınar, 1921, s. 2).

1.2. Şiir

Sürrealist Şiir

Hüseyin Rahmi'nin gazete ve dergilerde yayımlanan yazıları içerisinde öne çıkan konulardan biri de şiirdir. Az sayıda şiiri olmakla birlikte şiir kitabı yayımlamadığı ve şairlik iddiasında bulunmadığı hâlde şiirle ilgilenmesi dikkat çekicidir. Tanzimat'tan Hüseyin Rahmi'nin ölüm tarihi olan 1944'e kadar kendisinin yaşadığı dönem içerisinde meydana gelen edebî polemiklerin (Abes-muktebes, hece-arzu tartışmaları, Nazım Hikmet'in öncülüğünde gelişen “Putları Kırıyoruz” kampanyası ve Garip şiiri etrafındaki tartışmalar gibi) konusunun genellikle şiir olması, Hüseyin Rahmi'yi şiir üzerine konuşmaya sevk etmiştir denilebilir.

Şahabettin Uzunkeya ile *Ulus* gazetesi için 11 Mart 1944⁷ tarihinde yaptığı röportajda millî tiyatro konusundan yola çıkarak Batı'dan gelen yeni şiir anlayışlarına sözü getiren Hüseyin Rahmi, sürrealistlere ait bir antolojiden hareketle sürrealizmi eleştirir. Sürrealist şiiri anlamsız bularak içerisinde güzel duygular uyandıracak ne vatan ve millet aşkı ne aile sevgisi ne de ahlak namına bir şey olduğunu söyler. Üstelik bu şiirlerde vezin ve kafiye gibi ahenk unsurları da yoktur, dahası “utanç veren edepsizce ifadeler” geniş yer kaplamaktadır. Ona göre şairler; toplumda yeteneğiyle ve hassas ruhuyla ön plana çıkan, tabiattan ilhamını alan zeki insanlardır; dolayısıyla şiir de vezin ve kafiye ile ahenk sağlayan, okuyanın üzerinde büyüleyici bir his bırakan edebî türe karşılık gelmektedir. Ancak Hüseyin Rahmi'ye göre Batı'dan gelen fütürizm, Dadaizm, sürrealizm gibi yeni akımların da tesiriyle şiir bir güzellik duygusu vermekten çıkmış, şiir sanatı alakasız kelimelerle örülen bir “saçmalığa” dönüşmüştür (Gürpınar, 1944, s. 2). Dahası Türk edebiyatındaki genç şairler de bu akımlardan etkilenecek böyle şiirler yazmaya başlamıştır. Bu noktada Hüseyin Rahmi'nin söz konusu akımlardan etkilenen Garip Hareketi'ne gönderme yaptığı söylenebilir. Şiirde anlamsızlığa karşı çıkması da akıllara şiiri yıllar önce “şuur” ile birlikte tanımlayan Beşir Fuad'ı getirir. Beşir Fuad ilk cildi 1885'te, ikinci cildi 1886'da yayımlanarak hayaliyyun-hakikiyyun tartışmasını başlatan *Victor Hugo* monografisiyle Menemenlizâde Mehmet Tahir'den yola çıkarak romantik şairlerin ve romantik şiirin eleştirisini yapmış, şiirin şura hizmet etmesi gerektiğini belirtmiştir. Beşir Fuad'ın başlattığı hayaliyyun-hakikiyyun tartışması Muallim Naci'den Ahmet Midhat Efendi'ye, Namık Kemal'den Fazlı Necip'e pek çok şair ve yazarın katılımıyla genişlemiş, hatta Hüseyin Rahmi de Menemenlizâde Mehmet Tahir'in *Güneş* mecmuasında yayımlanan *Bir Sergüzeşt* adlı romanından hareketle *İstikrak-ı Seherî* adlı bir piyes yazarak romantik şair tipiyle alay edip hakikiyyun tarafında olduğunu göstermiştir. Bu yıllarda Beşir Fuad'ın yanında yer alan Hüseyin Rahmi'nin şiirin şura hitap etmesi gerektiği görüşünü hâlâ devam ettirdiği görülmektedir. Ancak bu sefer romantizmi değil; şiirden akli ve anlamlı soyutlayan fütürizm, Dadaizm, sürrealizm gibi akımları hedef almaktadır. Dolayısıyla Hüseyin Rahmi'ye göre şiir, okuyan kişiye güzel hisler veren, içerisinde anlam bakımından önemli mesajlar taşıyan, vezin ve kafiyelerle örülerek ahenk uyandıran bir edebî türdür. Bu yüzden de

⁷Abdullah ve Gülçin Tanrımkulu'nun hazırladığı *Hüseyin Rahmi Gürpınar Gazetecilikte Son Yazılarım 4*'te bu röportajın tarihi 10 Mayıs 1942 ve gazetesinin adı *İstiklâl* olarak yanlış verilmiştir.

onun sürrealizm gibi şiirden aklı soyutlayan dönemin ünlü edebî akımlarını şiddetle reddettiğini söylemek mümkündür.

Yaratıcılık ve İlham

İkdam'da 12 Ekim 1920'de⁸ yayımlanan “Çok Düşünüp Az Yazanlar” isimli yazıda ise edebiyatta yaratıcılık ve ilham konusunu ele alan yazar, Tevfik Fikret'e sözü getirerek kendi dönemi içerisinde Fikret'in abartıldığı kadar büyük bir şair olmadığını söylemiştir. Bu bağlamda Fransız romantiklerinden Musset ile Fikret'i karşılaştırarak Musset'i; ürettiği eserlerin hacmi bakımından da sanatının inceliği bakımından da yüceltir. Hüseyin Rahmi'ye göre onun şiirlerindeki ahenkli söyleyiş, ince duyuş ve renkli hayaller Fikret'te yoktur (Gürpınar, 1920, s. 2). Hüseyin Rahmi'nin Musset ile Tevfik Fikret'i karşılaştırması kuşkusuz o dönem de Tevfik Fikret'in Musset'den etkilendiği üzerine tartışmalar yapıldığını göstermektedir.

Şiir konusu dâhilinde Hüseyin Rahmi'nin beğendiği şairler de vardır. “Edebiyatımız Ne Hâlde?” başlığı altında *Akşam* gazetesi için 18 Mayıs 1929 tarihinde Hikmet Feridun ile yaptığı röportajında Nâzım Hikmet'i takdir eder. Yine Hikmet Feridun ile aynı gazete için 12 Haziran 1931'de yaptığı röportajda Nâzım Hikmet'in vicdanının şiirlerinde tertemiz parıldadığını söylerken “Nâzım'ın yüzü samimiyetin lekesiz bir aynası” diyerek onun kişiliğini de över (Gürpınar, 1931, s. 2). Dolayısıyla onu okumadan önce anlayabilmenin gerekli olduğunu vurgular. Yine aynı röportajda dönemin şairlerinden Şükûfe Nihal'e de yer ayırır. Şair kadınlardan Leyla Hanım, Fitnat Hanım, Şeref Hanım'a değinirken Şükûfe Nihal'i öne çıkararak Şükûfe Nihal'in hassas bir şair olarak şiirde ince bir duyuş yakaladığını söylemiştir (Gürpınar, 1931, s. 2).

1.3. Tiyatro

Geleneksel Tiyatro ve Millîlik

Birçok oyun yazar Hüseyin Rahmi tiyatro türü üzerine de eleştiriler neşretmiştir. 17 Mart 1918 tarihinde *Âti* gazetesinde yayımlanan “Âtimizin Nisaiyyat-ı Muharriresi Afife Fikret⁹ Hanımefendi'ye” başlıklı yazısında tiyatroya ilişkin yorumlar yapar. Ashında bu yazı halk hikâyelerindeki olağanüstülükleri eleştiren bir yazıdır ama yazar halk hikâyelerinden hareketle konuyu orta oyununa

⁸ Abdullah ve Gülçin Tanrıncı'nın hazırladığı *Hüseyin Rahmi Gürpınar Gazetecilikte Son Yazılarım 2*'de bu yazının tarihi 12 Kasım 1920 olarak yanlış verilmiştir.

⁹ “Afife Fikret”, Celal Nuri İleri'nin kullandığı bir takma isimdir.

ve Karagöz'e, oradan da Darülbedayi'de sahnelenen piyeslere getirir. Darülbedayi'yi eleştirdiği nokta ise sahnelenen oyunun halk tarafından yeterince anlaşılmadan başka bir oyuna geçilmesi ve böylelikle sürekli yeni oyun sahnelenmesidir. Tekrar tekrar oynanabilecek eserler yazılamamakta, bu tüketim zinciri kalitesiz ürünlerin hızla üretilip aynı hızla tüketilmesine sebep olmaktadır. Bununla birlikte Avrupa'daki durum ise bunun tam aksi yöndedir ki Batılılar aynı piyesi yüzlerce defa oynayarak tiyatroya olan ilgiyi hâlâ canlı tutabilmektedirler. Bu yazıda ironik bir dil kullanarak Darülbedayi'nin başındakileri eleştiri konusu yapan yazar, tiyatro alanında da kalıcı eserler vermenin peşinde olduğunu göstermiştir.

Hüseyin Rahmi *İleri* gazetesinde 13 Ocak 1920'de¹⁰ yazdığı “Kurbağacık Hakkında-Aka Gündüz'e” başlıklı yazısında da millîlik bahsini tiyatro ekseninde ele alır. Roman, hikâye ve şiir türünde olduğu gibi tiyatro türünde de yerli ve millî hayatı yansıtan tiyatro eserlerinin ihtiyacını konu edinir. Aka Gündüz'ün *Kurbağacık* adlı oyununu bu minvalde değerlendirirken yazarın eserinde yerel unsurları kullanmasından övgüyle bahseder. Bu noktada *Kurbağacık* hem konu hem de dil ve üslup bakımından üzerinde çalışılmış millî bir eserdir. Hüseyin Rahmi, Darülbedayi'nin bu piyesi değerlendirmesi gerektiğini vurgular:

“Adaptasyon ile frengi Türkleştirmeye uğraşmak gibi bir garibe-i sanata dalan artık kaç senedir *Kirli Çamaşırlar* içinde bitlenen Darülbedayi heyeti milliyetlerini seçmeye mâni göz zaif-i basiretlerine karşı lazım gelen kuvvetli gözlüğü takarak, bu eseri lütfen okusunlar” (Gürpınar, 1920, s. 6).

Hüseyin Rahmi'ye göre bu eserde opera cevheri vardır ama bunu sahneleyebilecek müzisyenler, oyuncular ülkemizde yoktur. 1920'li yıllar göz önüne alındığında Hüseyin Rahmi'nin bu hayıflanmasında haklı olduğu görülür. Ancak Cumhuriyet'in ilânından sonra kültür ve sanat alanında gerçekleştirilen hamlelerle birlikte tiyatro, bale ve opera sanatı kendi yazarlarını, müzisyenlerini ve oyuncularını yetiştirebilecek kadar gelişecektir.

Şahabettin Uzunkaya ile yaptığı röportajda da Hüseyin Rahmi, millî tiyatro konusu üzerinde durmuştur. Ona göre millî eser; vatanî, ahlakî duygulara hitap eden eserdir. Yazarın millî eserden anladığı Türk toplumunun gündelik hayatına, alışkanlıklarına, gelenek ve göreneklerine uygun olmasıdır. Dahası millî konu bulmak isteyenler

¹⁰ Abdullah ve Gülçin Tanrınokulu'nun hazırladığı *Hüseyin Rahmi Gürpınar Gazetecilikte Son Yazılarım I*'de bu yazının tarihi 12 Ocak 1920 olarak yanlış verilmiştir.

için de önerilerde bulunan yazar, toplumdaki kadın-erkek ilişkilerini ve bilhassa aldatma bahsini millî tiyatro bağlamında örnek olarak verir. Ayrıca bu yazıda telif esere olan ihtiyacı vurgulayan yazarın; çeviri eserlere çevirmenin iyi olması şartıyla olumlu bakarken Batı'dan adapte edilen oyunlar söz konusu olduğunda adaptasyona karşı çıktığı görülür: “Şüphesiz iyi bir kalem tarafından tercüme edilen eserler de bize lâzımdır. Fakat ‘adapte’ denilen ‘aşırımasyonculuk’ sanatına hiç tarafta değilim” (Gürpınar, 1944, s. 2).

Hüseyin Rahmi 12 Temmuz 1917’de¹¹ *İkdam* gazetesinde yayımlanan “Temaşa” adlı yazısında da aynı konular üzerinde durur. Bir tiyatro binasının yapılması gerekliliğinden yetmiş oyuncu ihtiyacına kadar uzun uzun konuşurken konuyu yine adapte oyun meselesine getirir. Hüseyin Rahmi’ye göre Darülbedayi’nin kurucuları tiyatro sanatının temelini çürük atmıştır, dolayısıyla repertuarımız da zamanla adapte piyeslerle dolmuştur. Adapte eserler ise Batı edebiyatından alınan piyeslerin Türkçeleştirilmesi yoluyla oluşturulmakta, böylece kendi ruhunu kaybetmiş eserler vücuda getirilmektedir. Bütün bunların sebebi tiyatro türünün Batı’dan tercüme yoluyla alınmasıdır. Oysa millî sanat coşkusu ile dolu ve hayal gücü geniş olan, eserlerinin ilhamını tabiattan alabilen ciddi yazarlar adaptasyonu benimsemeye tenezzül bile etmez. Bununla birlikte tercüme yapmaya karşı olmadığının altını da çizen yazar, tercümenin her daim bir ihtiyaç olduğunu da vurgulamıştır. Ancak bu ihtiyaç Shakespeare, Goethe gibi büyük yazarların eserlerine yönelik olmalıdır. Toplumun edebî zevkini yükseltecek ve estetik algısını geliştirecek olan eserler tercüme edilmelidir. Adaptasyonu kopyacılık, taklitçilik olarak tanımlayan Hüseyin Rahmi; Émile Faguet’in görüşlerinden hareketle tiyatronun hissettirmek ve düşündürmek olduğunu da söyleyerek tiyatronun sosyal işlevi üzerinde durmuştur (Gürpınar, 1917, s. 1-2).

Tiyatro Türleri

İkdam gazetesinde yayımlanan 9 Ağustos 1917 tarihli “Temaşa Mevzuları” başlıklı yazıda da Émile Faguet’in yazıları ekseninde Fransız tiyatrosunu mercek altına alan yazar, komedi türünde oynanan oyunların genellikle kadın erkek ilişkisine odaklandığını belirtir. Komediler; kadın, kocası ve âşığı arasındaki üçlü ilişki çerçevesinde aşk, evlilik ve ihanet konularını temel almaktadır. Bu bağlamda yazarın da aktardığına göre Fransız tiyatrosu iki başlık altında

¹¹ Abdullah ve Gülçin Tanrıncı’nın hazırladığı *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Mektupları ve Tiyatro Eleştirileri*’nde bu yazının tarihi 18 Temmuz 1917 olarak yanlış verilmiştir.

incelenabilir. Biri konularını gündelik hayattan alan, sanat ve düşünce yönüne ağırlık verilmeyen, amacı eğlendirmek olan “consommation quotidienne” adındaki, tüketime yönelik oyunlar; diğeri ise düşünsel yanı ağır basan ve sosyal mesajlar içeren eserlerdir. Bu çerçevede Hüseyin Rahmi, *Tek Başına Kadın* adlı bir Fransız oyunundan hareketle sosyal bir mesele olarak kadının ekonomik hayata katılma çabalarını da ele alarak bu konunun bir tiyatro metni içerisinde güzel bir şekilde işlenebileceğini, zira kadının ekonomik özgürlüğünü kazanma uğraşını ve işçi kadınların mücadelesini Türk seyircisi için orijinal bir konu olarak gördüğünü belirtmiştir. Dolayısıyla yazar, tiyatro türünde sosyal içerikli konular işlenirse kalıcı yapıtlar verilebileceğini anlatmak istemiştir (Gürpınar, 1917, s. 2).

Tiyatro Oyuncuları

16 Ağustos 1917 tarihinde *İkdam* gazetesinde yayımlanan “Sahne Üzerine” adlı yazıda bir tiyatro oyuncusunun hangi vasıflara sahip olması gerektiği üzerinde duran yazara göre; oyunculuk pek çok kişi tarafından kolay görülen zor bir iştir. Oyuncunun jest ve mimiklerden diksiyona kadar her anlamda yetenekli olması gerekir. Tiyatro sahnesinde oyuncu olmak, rolü ezberlemek onu aktarmaktan çok daha fazlasıdır; rolün ruhuna girebilmek, hissetmek ve seyirciye o rolü hissettirmek demektir. Dahası oyuncunun en önemli malzemesi tabiidir. Üstlendiği rolü sosyal hayatta arayıp bulmalı, doğal ortamında gözlemlemeli, rolün içeriğine göre araştırmalar yapmalıdır. Roman sanatı söz konusu olunca natüralizm akımının gereği olarak deney ve gözlem çerçevesinde karakterlerin kurgulanması gerektiğini söyleyen Hüseyin Rahmi'nin tiyatro konusunda da aynı anlayışa sahip olduğu görülmektedir (Gürpınar, 1917, s. 1-2). Aynı şekilde *İkdam*'da 1 Eylül 1917'de “Rol ve Aktör” başlıklı bir yazı da neşreden Hüseyin Rahmi, bu yazıda da oyuncuların görev ve sorumluluklarını ele almış, rolünü ezberlemediği için oyunun hakkını veremeyen oyuncuları eleştirmiştir (Gürpınar, 1917, s. 2).

Tiyatroda Karakter Oluşumu, Dekor, Kostüm ve Sahneleme

Hüseyin Rahmi *Darülbedayi Mecmuası*'nda 15 Aralık 1932 tarihinde yayımlanan “Şimdiki Sanat ve Sanatkâr” yazısında dönemin yetişmiş oyuncuya olan ihtiyacından bahseder. Söz konusu yazıda dram oyuncularının abartılı jest ve mimikler kullanmaları ve komedi oyuncularının argo kelimelerle oyunu kaba bir güldürüye dönüştürmeleri eleştirilir. Bütün bunlara ek olarak yetişmiş, eğitilmiş, zevk sahibi seyircinin olmaması da bu dönem için büyük bir eksikliklerdir. Esasında bütün bu sorunlar ekonomi temellidir. Hüseyin Rahmi'nin de vurguladığı üzere iyi bir oyun, örneğin bir operet ortaya koyabilmek için geniş bir ekip, muazzam bir dekor ve pahalı

kostümler gereklidir. Fakat lükse alışan seyirci her seferinde daha fazlasını isteyecek ve bu durum da ayrı bir soruna yol açacaktır. Bu yüzden de öncelikle yeni çağın sanat anlayışına uyum sağlayabilmeli ve öncelikle Karagöz, orta oyununa alışmış olan seyircinin değişebilmesi için modern bir tiyatro anlayışı oluşturulmalıdır (Gürpınar, 1932, s. 2-3).

Yazarın 26 Eylül 1917 tarihinde *İkdam*'da yayımlanan “Tiyatro Müellifleri” başlıklı yazısında ise tiyatro yazarlarının; karakterleri mizacına göre yansıtamadığını ve doğallıktan uzak kaldığını anlatılır. Tiyatro yazarı, karakterlerini doğal ortamında olduğu gibi mizacına uygun şekilde konuşturabilmelidir. Dolayısıyla oyuncuların konuşmaları kısa, sade ve doğal olmalıdır. Uzun uzun tiralara değil, akıcı diyaloglara yer verilmelidir. Ayrıca sahneye uygun dekor kurulmalı, olaylar okuyucuyu sıkacak şekilde durağan ve tekdüze ilerlememeli, sahnede sürekli bir hareketlilik hâli olmalıdır (Gürpınar, 1917, s. 2).

1.4. Eleştiri

İkdam'da yayımlanan 16 Mart 1920 tarihli “Tenkit” başlıklı yazısında Hüseyin Rahmi, edebiyatımızda eleştiri ve eleştirmenin yokluğundan yakınır. Ona göre odaklandığı eseri bütüncül bir şekilde ve objektif bir bakışla değerlendiren, esere yapıcı eleştiriler getiren, kültürlü, donanımlı, ciddi bir eleştirmenimiz yoktur:

“Bizde namı olup aslı bulunmayan bir şeydir. Tümen tümen üstadlarımız, üdebamız, şuaramız, siyasî, fennî makalecilerimiz, hatiplerimiz, hikâye-nüvislerimiz vardır. Sahib-i ihtisas, ciddi, muktedir, hayır-hah, tenkidin ruhuna vâkif, garazdan, ivazdan sâlim bir münekkît ne mazide ne hâlde vücuduyla bizi tenvir etmedi” (Gürpınar, 1920, s. 2).

Edebiyatımızda bazı kişilerin eleştirmen adıyla zaman zaman yazıp çizdiğini, ele aldıkları eseri küçümseyip yerdikten sonra bir süre ortaldan kaybolduğunu vurgulayan Hüseyin Rahmi'nin de dediği gibi esere hak ettiği değeri veren, hatalarını, eksiklerini gösterirken iyi taraflarını takdir eden ve yazarına daha başarılı eserler üretmesi için yol gösteren eleştirmenlere ihtiyacımız vardır. Bu anlamda Muallim Naci'ye de gönderme yapan yazara göre; Muallim Naci ele aldığı eseri alaylı bir ifade ile eleştirirken noktası noktasına hatalarını göstermekte, eserin iyi yönlerini bulmakla uğraşmak yerine eksiklerini abartarak muhatabına adeta savaş açmaktadır. Bu yazıda Ahmet Midhat Efendi'nin Muallim Naci'yi *Tercüman-ı Hakikat*'ten uzaklaştırmasına da değinen yazar, Muallim Naci'nin karakteriyle ilgili bilgi vermeyi de ihmal etmemiş, onun kuralcı bir yazar olduğunu, en ufak bir yanlışla bile anlayış göstermediğini, yazılarının

sağlam, ölçülü, titiz olduğunu ama “hocalık” koktuğunu söylemiştir. Dolayısıyla bu dönemde Muallim Naci'den takdir içeren iyi bir eleştiri yazısı alabilmek mümkün değildir. Muallim Naci'den hareketle eleştirinin ölçütleri üzerinde duran Hüseyin Rahmi için eleştirinin yöneldiği eser çok önemlidir. Çünkü bir eseri eleştirmek onun değerini kabul ederek onaylamak anlamına gelmektedir. Bu yüzden konu edilecek eser iyi seçilmeli, değersiz bir eserle zaman kaybedilmemelidir. Eleştirinin Avrupa'daki seyrine de kısaca değinerek eleştirinin alay veya iftiralarla dolu olmaması, nefret ve intikam unsuru olarak kullanılmaması gerektiğinin altını çizmiştir (Gürpınar, 1920, s. 2).

2 Ağustos 1920'de *İkdam*'da yayımlanan “İş Kıtılığında Münekkitlik” yazısında Hüseyin Rahmi, diyaloglar kurarak eleştirmenlik müessesesini ironiyle ele almış; yazarlığı kolay bir iş olarak görüp bilgisiz, kültürsüz olduğu hâlde yazarlığa soyunanları ve eleştirmen adıyla okuduğu her eseri küçümseyip taşıyanları alay konusu yapmıştır. Bilhassa o dönemde eleştirmenlik, Hüseyin Rahmi'ye göre hiçbir işi beceremeyen insanlar için yapılabilecek en uygun meslektir. Zira dönemin eleştirmenleri şöhret olma peşinde koştuğundan iyi eserleri hakir görerek, onlara saldırarak öne çıkan, ele aldığı metni hakıyla değerlendirmekten aciz olan kimselerdir (Gürpınar, 1920, s. 2).

Hüseyin Rahmi'nin eleştirmen konusuna değindiği bir diğer yazı da 9 Ağustos 1920'de *İkdam*'da yayımlanan “Tenkit Kavgaları” başlıklı yazıdır. Yazar, bu sefer bir eseri eleştiriyor gibi görünerek aşağılayanları değil, abartılı bir şekilde övenleri konu edinir. Ona göre eseri hak ettiğinden fazla övmek de doğru değildir, bu durum da tenkidin objektifliğine ve bilimselliğine gölge düşürür. Zira eleştirmenler tarafından abartılı ifadelerle öne çıkarılan eserler kusurlu eserlerdir ki eserin hatasını, eksikliğini gizlemek için böyle reklamlara ihtiyaç duyulmaktadır. “Bitarafane takdirkârlık terakkinin sanatın, adaletin ruhudur” (Gürpınar, 1920, s. 2) diyen yazar, eserin hak ettiği ne ise onun verilmesi gerektiğine inanmaktadır. Kendisinin de vurguladığı üzere edebiyatımızda eleştiri ya bir eseri abartarak yüceltmek ya da aşağılayarak yok etmek anlamında kullanılmaktadır. Oysa eleştiri Batı'da bilimsel metotlara dayanmakta, karşılıklı bir çıkar gözetmeksizin nesnel bir şekilde yapılmaktadır. Bu yüzden de eleştirmenin bilgi birikimi önemlidir, kültürü geniş ve vicdanı temiz olmalıdır. Zaten kötü eserler hakkında sessiz kalmak verilebilecek en iyi cevaptır, bir eser kötü ise hor görerek yermek eleştiri değildir. Batı'da eleştiri de bilimsel bir aşamaya gelinceye kadar büyük tartışmalar gerçekleşmiştir. Bu anlamda yazar; Sainte Beuve ile Balzac'ın yaşadığı polemikleri, Victor Hugo ile Émile Zola arasında

gerçekleşen realizm-romantizm kavgalarını bu tartışmalara örnek olarak gösterir. Elbette bizim edebiyatımız Fransızlarda olduğu gibi büyük düellolara sahne olmamıştır ama bizim de şairler arasında yaşanan kavgalarımız vardır. Yazarın eleştiri bahsi altında değindiği en önemli nokta bizim edebiyatımızda eleştirinin hiciv kaynaklı olduğunu söylemesidir. Bizde eleştiri hicivden doğduğu için aşağılama, kötülleme doğasında vardır. Ama gerçek anlamda eleştiri yapıcı olmalı, okuyana da muhatabına da bir şeyler katmalıdır. Ancak yapıcı eleştirinin bizde okuyanı azdır, bu da eleştirmeni eseri yermeye yöneltmektedir (Gürpınar, 1920, s. 2).

Eleştiri konusunu ele aldığı “Muhayyel Bir Münekkide Karşı” yazısında da aynı şekilde edebiyatımızda eleştirmenin yokluğundan yakınan Hüseyin Rahmi; 24 Şubat 1939’da¹² *Cumhuriyet*’te yayımlanan bu yazısında eleştirinin hangi ölçütlere göre önel, hangi ölçütlere göre nesnel olduğunu belirlemeye çalışmıştır. Karakterimizin, kültürümüzün, estetik zevkimizin farklı olduğu için beğenilerimizin de farklı olacağını savunan Hüseyin Rahmi; eleştirmenle muhatabı olan yazarın zevklerinin birbirinden farklılık gösterebileceğini, yazarın çok beğendiği bir eserin eleştirmene hiçbir şekilde hitap etmeyebileceğini belirtmiştir. Aslında yazarın burada anlatmak istediği eleştirmenin eleştiri metnini kendi zevki çerçevesinde oluşturmaması, kendi görüşlerini eleştiriye dâhil etmemesidir. Dolayısıyla yine nesnel eleştiriye savunmaktadır. Oysa edebiyatımızda nesnel değil önel bir bakışla yazılan, karşısındakini göklere çıkaran ya da küçümseyen, hakir gören eleştirilere rağbet edilmektedir. Çünkü nesnel eleştiri birçok kişiye haz vermez, zira okuyucu magazinsel olanın peşinde koşmakta, bilimsel bir yazıyı okumaktansa söz düellolarını, hakaret içeren polemikleri okumaktan zevk almaktadır. Aynı yazıda eski eleştirmenlerimizi de ele alan Hüseyin Rahmi; bir zamanlar Hacı İbrahim Efendi’nin polemiklerinin eleştiri diye sunulmasını gündeme getirir. Edebiyatın dine hizmet etmesi gerektiğini savunan ve Arap olmayan her şeyi reddeden Hacı İbrahim’in *Kamus-ı Türki* gibi ölümsüz bir çalışmaya imza atan Şemsettin Sami’ye bile saldırdığını, Batılı bir şiir tarzı benimsedi diye Abdülhak Hâmid’e de hakaretler yağdırdığını hatırlatarak Hacı İbrahim’in bugün adı dahi anılmazken Hâmid ile Şemsettin Sami’nin edebiyat tarihine adlarını altın harflerle kazıdığını ve eserlerinin hâlâ zevkle okunduğunu söyler. Hacı İbrahim örneğinden hareketle Hüseyin Rahmi, polemikten ve hakareten ibaret olan kötü eleştirinin

¹² Abdullah ve Gülçin Tanrıninkulu’nun hazırladığı *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Mektupları ve Tiyatro Eleştirileri*’nde bu yazının tarihi 24 Eylül 1939 olarak yanlış verilmiştir.

yarına kalmayacağını, iyi eserin tüm olumsuzluklara dayanabileceğini anlatmak istemiştir. Kalıcı olan iyi eleştiridir ve iyi eleştiri de muhatabı olan esere yapıcı yorumlar getirir, hak ettiğini vererek eksikliğini, fazlasını cesurca gösterir (Gürpınar, 1939, s. 3).

2. Batı Edebiyatı ve Edebiyat Akımları

Hüseyin Rahmi'nin natüralizm başta olmak üzere Türk edebiyatını etkileyen akımlara yönelik pek çok yazısı vardır. Yine bu akımlar ekseninde bilhassa Fransız yazarlarını ve şairlerini ele aldığı eleştiri yazıları da çoğunluktadır. "Roman Nasıl Yazılır?" adlı yazısında da kendi romancılık kariyerinden hareketle edebiyat akımlarına değinmiştir. Monte Cristo Kontu romanını ve Ahmet Midhat Efendi'nin hikâyelerini taklit ederek yazmaya başladığını söyleyen Hüseyin Rahmi'nin örnek aldığı bir diğer yazar Émile Zola'dır. Hüseyin Rahmi, Zola'dan hareketle romanın konusu olacak olayın araştırmaya, incelemeye ihtiyacı bulunduğunu, böylece gerçeğe yaklaşabileceğini belirtir. Dolayısıyla roman; güzelliği, çirkinliği olduğu gibi gerçekçi bir şekilde göstermelidir. Yazının devamında üslup konusuna da değinen yazar, Balzac'ın da Stendhal'ın da üslubunu beğenmez, bu realist yazarları üslup bakımından zayıf bulur. Çünkü realizmde süslü ifadelerle, hayallere, tasvirlerle gerek yoktur; onun iddiası çirkinlikleri de göstererek gerçeği olduğu gibi yansıtmaktır. Bu hususta romantik bir yazar olan Victor Hugo ile realist yazar Stendhal ve natüralist Zola'yı karşılaştırır. Bu çağın realizm çağı olduğunu belirten yazara göre üslupçu romantik yazarların zamanı artık geçmiştir. Realistlerin fikirleri o kadar sağlamdır ki onların yazarken kelimelerle oynamaya vakti de ihtiyacı da yoktur. Yazarın da altını çizdiği üzere realist yazarlar düşünceye ve vermek istediği mesaja odaklandığı için üslubu ihmal etmektedir. Bütün bunlara ek olarak romanda plan konusuna da yer veren yazara göre; romanı bir plan dâhilinde yazmaya çalışmak romanın özgürlüğünü kısıtlamak demektir. Nitekim Balzac gibi realist yazarlar, roman kahramanını psikolojik yönleriyle tanıttıktan sonra olayların gidişatını onların eline bırakarak romanını yazmakta, kahramanların karakterine uygun şekilde davranmasını sağlamakta ve plan yapmaya ihtiyaç duymamaktadır. Tefrika romanların henüz yayımlanma aşamasındayken abartılı bir şekilde reklamlarının yapılmasına da karşı çıkan yazara göre roman bitmeden reklam vermek doğru değildir, romanın nasıl gelişeceğini, nasıl biteceğini tahmin ederek bu yönde övgü dolu reklamlar yapmak yanlıştır (Gürpınar, 1961, s. 14). Bu sözlerden de anlaşıldığı üzere Hüseyin Rahmi eserlerini bir taslak oluşturmadan, planlamadan yazmaktadır. Bu nedenle her ne kadar realizmi/natüralizmi savunsa da eserlerinde tesadüflerin araya

girmesini önleyememekte, bu durum da kurgunun teknik olarak zayıf kalmasına sebep olmaktadır.

Yazar, *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde 5 Şubat 1892 tarihinde¹³ yayımlanan “Maupassant” isimli yazı vesilesiyle de edebiyat akımlarına değinmiştir. Yazının merkezinde Maupassant olmakla birlikte Maupassant'ın hocası Émile Zola'ya da yer ayrılarak natüralistlerden bahsedilmiştir. “Émile Zola ilk defa olarak Maupassant'a 1874 senesi muharririn-i meşhureden Flaubert'in hanesinde tesadüf eylemiş” diyerek Zola ile Maupassant'ın tanışma hikâyeleri de anlatılır (Gürpınar, 1892, s. 7). Realist ve natüralistlerin yeterince anlaşılmadıklarını söyleyen yazar, bu akımın mensuplarının hayatın sadece kötü yönlerini anlatmakla, gayr-i ahlaki eserler vermekle suçlandıklarını belirtir. Dahası realist ve natüralistlerin eserleri halkın eğitilmesi için de yararlıdır. Zira derinlikli araştırmalar, nitelikli gözlemler sonucu kaleme alındığı için her cümlesiyle bir hayat dersi vermektedir, bu sebeple romanı eğlenmeye yönelik bir araç olarak görenler bu eserlerden hoşlanmazlar. Dolayısıyla realist ve natüralist yazarları tercih edenlerin edebiyat anlayışı ve düşünsel zemini güçlüdür. Bununla birlikte realistler sadece yoksulların ve düşünlerin hayatını değil, varlıklı kesimin hayatını da konu edinmektedir. Bu bağlamda Émile Zola da yaşadığı toplumun her kesimini tüm çıplaklığıyla ele alarak eleştirmiştir. Émile Zola'nın hayat hikâyesine de eğilen yazar, Zola'dan hareketle Paris'te erdemli, dürüst kimse olmadığı kanısına ulaşılmamasını ister. Zola, yaşadığı zor hayatı temel alarak yazdığı için kötümser bir bakışa sahiptir. Yine bu yazıda Maupassant, Flaubert ve Zola'nın arkadaşlıkları ekseninde Zola'nın etkisiyle edebiyat dünyasına kendisini kabul ettiren Maupassant'ın başarılarla dolu edebiyat hayatını da aktarır.

Sabah gazetesinde 4 Mayıs 1918'de¹⁴ yayımlanan “Bir Parça Nezahet” isimli yazıda Hüseyin Rahmi, realist yazarların her şeye bir fotoğrafçı hassasiyetiyle yaklaştıklarını, olayların gidişatını kendi düşüncelerini vermeden karakterlerin ruhsal özelliklerine göre oluşturduklarını söyler. Bu yazarlar, anlatılarında hayallerden de yararlanmaktadır ama hayalleri bir süs olarak çok az miktarda kullanmaktadır. Bu sebeple de hikâye olaya dayanmakta, tasvir ve

¹³ Abdullah ve Gülçin Tanrıncı'nın hazırladığı *Hüseyin Rahmi Gürpınar Gazetecilikte İlk Yazılarım*'de bu yazının tarihi 25 Aralık 1887 olarak yanlış verilmiştir.

¹⁴ Abdullah ve Gülçin Tanrıncı'nın hazırladığı *Hüseyin Rahmi Gürpınar Gazetecilikte Son Yazılarım I*'de bu yazının tarihi 4 Mayıs 1919 olarak yanlış verilmiştir.

tahliller olayı desteklemekte, anlatım sade fakat canlı bir dille yapılmaktadır. Dahası realist yazarların başarı kazanabilmesi için güçlü bir bakış açısının olması gereklidir. Bununla birlikte insan psikolojisi hakkında bilgisi bulunmalı ve en küçük olayı çözümlenebilecek kadar sabırlı davranmalı, en karışık olayları basit ama zevk verici bir şekilde anlatabilecek kadar da kuvvetli bir üsluba sahip olmalıdır. Ayrıca karakterleri gerçek hayatta yaşamışçasına ayrıntılarıyla tahkiye edebilmelidir. Bu noktada okuduğu ama ismini vermediği bir roman tefrikasından hareketle realist romanın nasıl olması gerektiğini ayrıntılarıyla anlatan Hüseyin Rahmi, realist görünmek için edebî ölçülerden taviz vererek sığ ve gayr-i ahlakî bir roman kaleme alan söz konusu romancıyı eleştiri oklarının hedefine yerleştirir. Hüseyin Rahmi'nin bu yorumlarıyla hâlâ hocası Ahmet Midhat Efendi'nin etkisi altında olduğu görülmektedir. Eserlerini toplum için yazan, toplumu romanlarla eğitmeyi vazife edinen bu iki yazar; toplumun ahlakî değerlerine karşı çıkabilecek bayağı ifadelerden, kaba sözcüklerden kaçınmayı da ilke edinmiştir. Bu yüzden Hüseyin Rahmi, yazılan eser her ne kadar bilimsel değer taşırsa taşısin o eserde bayağılık varsa bu değer hiçbir anlam ifade etmeyeceğini de vurgulamıştır. Yine bu tarz eserlerin başka dillere tercüme edilirse yabancıların milletimizin ahlakî değerlerine ve edebiyat zevkine düşük not vereceğini de sözlerine ekler. Böyle eserleri gazetelerde tefrika ederek halka sunmak da hiç doğru değildir, zira gazeteleri gençler ve bilhassa çocuklar okumakta, gayr-i ahlakî eserler onların ruhsal gelişimini kötü yönde etkilemektedir. Bu sebeple özellikle gazetelerde tefrika olarak verilecek eserlerin özenle seçilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla yazar realist romanın unsurlarından yola çıkarak ahlakî romana kadar gelmiş, gazetelerin bu konudaki görev ve sorumluluklarının altını çizmiştir (Gürpınar, 1918, s. 1).

Hüseyin Rahmi, 17 Ekim 1927 tarihinde *Vakit* gazetesinde Türkiye'de açılması planlanan bir akademiden hareketle "Akademi Tasavvuru" adıyla yazdığı yazıda edebiyat akımları özelinde edebiyat tarihimizi ele almıştır. Ona göre akımların etkisi edebiyatımıza hayli geç ulaşmıştır. Edebiyatımız ve dilimiz yıllar boyu Arap ve Fars etkisinde kalmıştır, bu sebeple verilen eserler de Batı'dan ve Batılı akımlardan hayli uzaktır. Klasisizm, romantizm ve realizmin temsilcilerine değinerek Batı'nın yükselişinde bu akımların önemli rolü olduğunu söyleyen yazar, bu noktada Batı edebiyatı ile Türk edebiyatını karşılaştırır. Âkif Paşa, Edhem Pertev Paşa, Şinasi ve Namık Kemal'in adını anarak bu isimlerin eserlerinin hangi akıma dâhil edilebileceğini sorgular. Hüseyin Rahmi, bu yazarların Divan şiiri tarzındaki eserleriyle gençleri etkileyemediğini düşünmektedir. (Gürpınar, 1927, s. 1-2).

Yazarın realizm ve natüralizmden sonra üzerinde en çok durduğu akımlar sürrealizm ve Dadaizm gibi edebiyatı marjinal boyuta taşıyan akımlardır. İncelemenin şiir başlığı altında da değinildiği üzere Hüseyin Rahmi, edebiyattan akli ve anlamlı soyutlayan sürrealizm ve Dadaizm akımlarını şiddetle reddeder. Dahası yazara göre gençler için bu tarz akımlar tehlike arz etmektedir. O, ustası Ahmet Midhat gibi öğüt verir bir tavırla yazdığı yazılarla bu akımları benimsememesi için gençlere uyarılarda bulunur. Gençlerin bu akımların peşinden gitmesine, edebiyat anlayışlarını bu akımlar çerçevesinde belirlemesine yazılarıyla karşı çıkmıştır.

3. Dil ve Üslup

Hüseyin Rahmi'nin eserleri kronolojik bir sırayla incelendiğinde dilinin yavaş yavaş sadeleştiği görülür. Bu çerçevede Türkçenin gelişmesi, zenginleşmesi için yapılması gerekenlere yazılarında da yer ayıran Hüseyin Rahmi'nin süreli yayınlarda yayımladığı yazıların geniş bir çoğunluğunu dil ve üslup meselesi oluşturmuştur. Onun *Âti*'de 17 Mart 1918 tarihinde yayımlanan "Âtımızın Nisaiyyat-ı Muharriresi Afife Fikret Hanımefendi'ye" başlıklı yazısında dönemin şair ve yazarları kullandıkları dil sebebiyle konu edilir ve gençlerin kendi üsluplarını bulmaktansa bazen Fransızca, bazen Arapça, bazen de Farsça kelimelerle yüklü karmakarışık bir dil kullanmaları, bunu moda görerek dil anlayışlarını sürekli değiştirmeleri eleştirilir. Dahası Hüseyin Rahmi, bu yazarların söz konusu dillere hâkim olamadan yarım yamalak öğrendikleri gramer kurallarıyla yazmaya çalışmalarını ironiyle anlatmıştır (Gürpınar, 1918, s. 1-2).

Hüseyin Rahmi; röportajlarında da dil konusu üzerinde ısrarla durmuş, Arapça ve Farsça kelimelerin dilimize zarar verdiğinin her fırsatta altını çizmiştir. Öyle ki Rüştü Sezginoglu ile 8 Aralık 1939'da¹⁵ *Yeni Mecmua*'da yaptığı röportajda Latin harflerinin kabulüyle birlikte Arapça, Farsça kelimeleri aslında ne kadar yanlış kullandığımızın ortaya çıktığını, en ünlü yazarların, hatta Ahmet Midhat Efendi'nin bile telaffuzunun hatalı olduğunu söyler. Örnekler vasıtasıyla Latin alfabesinden önce kullandığımız Arap harflerinin bu hatalara sebebiyet verdiğini de göstermiş olur:

"Mesela birçoklarımız 'farzi' ve 'farziye' kelimelerini yanlış olarak 'farazi' ve 'faraziye' şeklinde yazıyoruz. Hâlbuki kelimenin

¹⁵ Abdullah ve Gülçin Tanrınokulu'nun hazırladığı *Hüseyin Rahmi Gürpınar Gazetecilikte Son Yazılarım 4*'te bu yazının tarihi 2 Aralık 1939 olarak yanlış verilmiştir.

aslı olan 'farz'daki 'r'de hareke yoktur ki, 'farzi' ve 'farziye' yazarken 'r'ye hareke vermek doğru olsun..." (Gürpınar, 1939, s. 12).

Aynı şekilde *İkdam*'da yayımlanan 8 Ekim 1920 tarihli "Victor Hugo ile Verlaine" başlıklı yazısında Hüseyin Rahmi, Victor Hugo'dan hareketle romantizmi değerlendirirken dil ve üslup konusuna değinir. Edebiyatımızın Namık Kemal'den itibaren Arapça ve Farsçanın sözcük oyunlarıyla dolduğunu söyler. Bu durumu bir çeşit hastalık olarak nitelendirir ve yabancı kelime kullanma alışkanlığının devrini tamamladığını vurgular. Bununla birlikte dönemin gazete dili de yabancı terkîp ve tamlamalarla yüklü, ağır bir dile sahiptir. Türkçenin Arapça ve Farsçaya yakınlığı bulunmadığını ifade eden yazar, Türkçenin ancak yabancı tesirlerden uzak kalırsa gelişebileceğine inanmaktadır (Gürpınar, 1920, s. 2).

Hüseyin Rahmi, dil ve üslup konusuna Kenan Hulusi ile *Muhit* dergisinde 19 Mayıs 1930'da yaptığı röportajda da eğilerek o yıllarda çoktan dağılmış olan Edebiyat-ı Cedide hakkında konuşmuştur. Bu topluluğun yıllar önce kendisini aralarına almak istediğini, hatta bizzat teklifte bulunduğunu ama onları beğenmediği için tekliflerini reddettiğini de itiraf etmiştir. Bununla birlikte Edebiyat-ı Cedide neslinden Cenap Şahabettin'i iyi bir okur olarak görmektedir. O, eserleriyle bize has bir üslup oluşturmaya çalışmıştır ama Avrupa edebiyatını taklitten öteye gidememişlerdir. Süslü bir dil kullanan, sözlüklerden yeni kelimeler bulup çıkararak üst bir dil, özel bir üslup yaratmaya çalışan Edebiyat-ı Cedidecileri eleştirirken üsluba değer verenlerde düşünce kudretinin bulunmadığını görüşünü de yinelemiştir (Gürpınar, 1930, s. 10-11).

Hüseyin Rahmi, *Vakit*'te 25 Ekim 1927 tarihinde çıkan "Akademi ve Lisan Meselesi" yazısında ise dilden ayıklanması gereken kelimelerle ilgili konuşmuştur. Arap bilgin Halid Efendi'nin Türkçede yapılması gerekenleri sıraladığı mektuba cevaben yazdığı bu yazıda dilimizin yabancı tesirlerden arınması gerektiğini savunurken Batı dillerinden Türkçeye giren ve konuşma diline dâhil olan telgraf, telefon, posta gibi kelimelerin Farsça ve Arapça karşılıklarını bulmanın gülünç bir çaba olduğunu dile getirir. Zira bu kelimeler kendi gramer kurallarını, kendi yapım ve çekim eklerini almadan Türkçeleşmekte, konuştuğumuz dile bizim dilimizin özelliklerini kazanarak yerleşmektedir. Arapça ve Farsça kelimeleri bu anlamda daha tehlikeli bulan yazar, bu kelimelerin dilden ayıklanması gerektiğini düşünürken Batı dillerinden gelen kelimelerden ise çekinmemektedir. "Çünkü bunlar dilimize kendi sarf ve nahiv kaidelerini beraber getiriyorlar" diyerek Batı dillerinden gelen kelimelerin Arapça ve Farsça kelimelerde olduğu gibi kendi gramer

kurallarını Türkçeye taşımadığını düşündüğünden bu kelimelerin dilimize uygun hâle geleceklerini savunmaktadır (Gürpınar, 1927, s. 2).

SONUÇ

Süreli yayınlarda yayımlanan yazılarıyla Hüseyin Rahmi, dönemin sosyal ve kültürel meselelerine değinmiş, bir aydın kimliğiyle dönemin olaylarını ve olgularını yorumlamaya çalışmıştır. Bu yazılarla edebiyatın nabzını tutan Hüseyin Rahmi; edebî türlerden dil ve üslup meselesine kadar edebiyatı ilgilendiren pek çok konuyu ele alarak eleştiri niteliği gösteren yazılar yayımlamıştır.

Edebî türler bahsi altında en çok üzerinde durduğu tür, roman ve hikâyedir. Bir romancı hassasiyetiyle romanda olayın nasıl olması gerektiğini, tasvir ve tahlilin ne şekilde yapılmasının daha uygun olacağını, kendi sanat anlayışı çerçevesinde açıklamıştır. Roman ve hikâye türü üzerinde altını çizdiği husus roman ve hikâyenin gerçeğe uygun olmasıdır. Hayallere karşı değildir ama eserde, hayaller gerçeği zedelemeyecek ölçüde yer almalıdır. Yine hikâye ve romanın gerek mekânları gerek karakterleri gerek olayların içeriği itibariyle yerli ve millî hayatı yansıtması gerektiğini vurgulamıştır. Roman Batılı bir türdür, Türk edebiyatında da yeni yeni gelişme imkânı bulmuştur ama Türk okuyucusuna hitap edebilmesi için bu türü yerlileştirmemiz, kendi karakterimize, örf ve adetlerimize, gündelik yaşantımıza uygun hâle getirmemiz elzemdir. Yine tiyatro türüne de yerlilik ve millîlik çerçevesinde yaklaşan yazar, adapte ve tercüme oyunlardan ziyade bizim insanımızı anlatan eserlere öncelik verilmesini istemiştir. Şiir türü bağlamında ise beğendiği şiir tarzını açıklarken dönemin sürrealizm, Dadaizm gibi marjinal akımlarına karşı olumsuz düşüncelere sahip olduğunu göstermiştir. Dahası onun şiir anlayışı Beşir Fuad'ın etkisinde şekillenmiştir, denilebilir. Şiirin şura hitap etmesi gerektiğine dayanan ve romantik şiirin aleyhine konuşan, edebiyatımızda hayaliyyun-hakikiyyun tartışmasını başlatan Beşir Fuad'ın düşünceleri Hüseyin Rahmi'nin şiir üzerine olan düşüncelerinin temelini oluşturmuş, yazılarında şiirin duyguların aksine aklın kontrolünde olması gerektiğini söylemiştir.

Hüseyin Rahmi'nin gazete ve dergilerde yayımlanan yazılarından bazıları da dönemin önemli tartışma konularından biri olan eleştirinin tanımı ve eleştirmenin görevi üzerinedir. Hüseyin Rahmi süreli yayınlarda yayımladığı yazılarıyla bir eleştirmen iddiasında değildir, ancak eleştirmenin nasıl olması gerektiğini, iyi eleştiri yazısının hangi ölçütlere dayandığını konu edinen yazılar yazmış, bu konuda fikirlerini beyan etmiştir. Eleştiri türü hakkında edebiyatımızda

nitelikli bir eleştirmen yetişmediğini, oysa iyi eleştirmenin her zaman önemli bir ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır. Batılı eleştirmenlerle Türk eleştirmenleri karşılaştıran yazar, bizde nesnel eleştirinin gelişmediğinin, Batı'da ise eleştirinin bilimsel metotlara dayanan önemli bir edebî tür olduğunun altını çizmiştir. Polemiklerden ve hakaretten ibaret olan, yazarın sadece kendi dünya görüşünü ve edebî beğenisini yansıtan eleştiriyi reddeden Hüseyin Rahmi'ye göre ele aldığı eserin olumlu ve olumsuz yönlerini çekinmeden gösteren objektif bir eleştirinin gelişmesi edebiyatımızın da gelişmesi anlamına gelmektedir. Edebiyat akımları konusunda da pek çok yazı yazan Hüseyin Rahmi, natüralizm ve realizm akımını benimsediği için her fırsatta bu akımların savunusunu yapmış, bilhassa roman ve hikâye türü için bu akımların önemini belirten ifadeler kullanmıştır. Yine Hüseyin Rahmi'nin önem verdiği konuların başında dil ve üslup meselesi gelmektedir. Sade bir Türkçe ile süsten, gösterişten uzak yalın bir üslubu tercih eden Hüseyin Rahmi, dil ve üslup meselesi ekseninde dönemin ünlü edebî polemiklerine de değinmiştir. Ona göre Arapça ve Farsçanın Türkçeye hayli uzak olduğu için bu dillerden gelen kelimelerin Türkçeden temizlenmesi gerekir. Batı dillerini bu konuda Arapça ve Farsça kadar tehlikeli bulmayan yazar, Öztürkçeyi savunanların yanında yer almaya da sade bir Türkçenin kullanılması taraftarıdır.

Sonuç olarak Hüseyin Rahmi'nin süreli yayınlarda yayımlanan eleştiri tarzındaki yazıları ve röportajları okunduğunda edebiyatın her alanına kendi sanat anlayışını yansıtan yorumlar getirdiğini, sadece romancı kimliğiyle değil okur kimliğiyle de görüşlerini aktardığını söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Gökman, M. (1966). *Hüseyin Rahmi Gürpınar açıklamalı bibliyografya*. İstanbul: Millî Eğitim.
- Gürpınar, H. R. (1892). Maupassant. *Tercüman-ı Hakikat*, 5 Şubat 1892, 6-7.
- Gürpınar, H. R. (1917). Temaşa. *İkdam*, 12 Temmuz 1917, 1-2.
- Gürpınar, H. R. (1917). Temaşa mevzuları. *İkdam*, 9 Ağustos 1917, 2.
- Gürpınar, H. R. (1917). Sahne üzerine. *İkdam*, 16 Ağustos 1917, 1-2.
- Gürpınar, H. R. (1917). Rol ve aktör. *İkdam*, 1 Eylül 1917, 2.
- Gürpınar, H. R. (1917). Tiyatro müellifleri. *İkdam*, 26 Eylül 1917, 2.

- Gürpınar, H. R. (1918). Âtimizin nisaiyyat-ı muharriresi Afife Fikret Hanımefendi'ye. *Âti*, 16 Mart 1918, 1-2.
- Gürpınar, H. R. (1918). Âtimizin nisaiyyat-ı muharriresi Afife Fikret Hanımefendi'ye. *Âti*, 17 Mart 1918, 1-2.
- Gürpınar, H. R. (1918). Celal Nuri'ye. *Âti*, 10 Nisan 1918, 1-2.
- Gürpınar, H. R. (1918). Bir parça nezahet. *Sabah*, 4 Mayıs 1918, 1.
- Gürpınar, H. R. (1920). Edebiyatta milliyet. *İleri*, 1 Ocak 1920, 8.
- Gürpınar, H. R. (1920). Kurbağacık hakkında-Aka Gündüz'e. *İleri*, 13 Ocak 1920, 6.
- Gürpınar, H. R. (1920). Tenkit. *İkdam*, 16 Mart 1920, 2.
- Gürpınar, H. R. (1920). İş kıtlığında münekkitlik. *İkdam*, 2 Ağustos 1920, 2.
- Gürpınar, H. R. (1920). Tenkit kavgaları. *İkdam*, 9 Ağustos 1920, 2.
- Gürpınar, H. R. (1920). Ahmet Cevdet Beyefendi'ye. *İkdam*, 17 Ağustos 1920, 2.
- Gürpınar, H. R. (1920). Victor Hugo ile Verlaine. *İkdam*, 8 Ekim 1920, 2.
- Gürpınar, H. R. (1920). Çok düşünüp az yazanlar. *İkdam*, 12 Ekim 1920, 2.
- Gürpınar, H. R. (1921). Hüseyin Rahmi Bey'le mülakat. *Ayine*, Konuşan: Mülakatçı, 3 Kasım 1921, 2.
- Gürpınar, H. R. (1921). Hüseyin Rahmi Beyefendi'yi ziyaret. *Yarın*, Konuşan: F. N., 1 Aralık 1921, 10-11.
- Gürpınar, H. R. (1927). Büyük romancımız Hüseyin Rahmi Bey'de iki saat. *Yeni Kitap*, Konuşan: M. S., 3 Temmuz 1927, 20-28.
- Gürpınar, H. R. (1927). Akademi tasavvuru. *Vakit*, 17 Ekim 1927, 1-2.
- Gürpınar, H. R. (1927). Akademi ve lisan meselesi. *Vakit*, 25 Ekim 1927, 2.
- Gürpınar, H. R. (1929). Edebiyatımız ne hâlde?. *Akşam*, Konuşan: H. F. Es, 18 Mayıs 1929, 1-2.
- Gürpınar, H. R. (1930). Edebiyatımız hakkında Hüseyin Rahmi Bey ne diyor?. *Muhit*, Konuşan: K. H., 19 Mayıs 1930, 10-11.

- Gürpınar, H. R. (1931). Bizde edebiyat var mı, yok mu?. *Akşam*,
Konuşan: H. F. Es, 12 Haziran 1931, 1-2.
- Gürpınar, H. R. (1932). Şimdiki sanat ve sanatkâr. *Dariübedayi
Mecmuası*, 15 Aralık 1932, 2-3.
- Gürpınar, H. R. (1934). Hüseyin Rahmi Bey Yedigün karilerine
hayatını anlatıyor. *Yedigün*, Konuşan: N. S., 8 Ağustos 1934, 7-8-
9 ve 11.
- Gürpınar, H. R. (1935). 50 yıllık edebiyat hayatı: B. Hüseyin Rahmi
mahalle kadınlarını konuşturmayı nasıl öğrenmiş?. *Akşam*,
Konuşan: H. F. Es, 22 Haziran 1935, 2.
- Gürpınar, H. R. (1939). Muhayyel bir münekkide karşı. *Cumhuriyet*,
24 Şubat 1939, 3.
- Gürpınar, H. R. (1939). Edebiyat münakaşaları ve Hüseyin Rahmi.
Yeni Mecmua, Konuşan: R. Sezginöglü, 8 Aralık 1939, 10-12.
- Gürpınar, H. R. (1943). Üstatlar ne diyorlar:17 / Hüseyin Rahmi
Gürpınar ile görüştüm. *Yeni Adam*, Konuşan: İ. H. Baltacıoğlu, 23
Eylül 1943, 6-7.
- Gürpınar, H. R. (1943). Üstatlar ne diyorlar:17 / Hüseyin Rahmi
Gürpınar ile görüştüm. *Yeni Adam*, Konuşan: İ. H. Baltacıoğlu, 30
Eylül 1943, 6-7 ve 11.
- Gürpınar, H. R. (1944). Son günlerinde: Hüseyin Rahmi Gürpınar'la
bir konuşma. *Ulus*, Konuşan: Ş. Uzunkaya, 10 Mart 1944, 2.
- Gürpınar, H. R. (1961). Roman nasıl yazılır. *Yeditepe*, 16-31 Mart
1961, 8-9 ve 14.
- Levent, A. S. (1964). *Hüseyin Rahmi Gürpınar*. Ankara: Türk Dil
Kurumu.
- Polat, N. H. (2012). Hüseyin Rahmi'nin *Cadı* romanı etrafındaki
münakaşalar. *Yenileşme devri Türk edebiyatından çizgiler*.
Ankara: Kurgan Edebiyat, 401-433.
- Sevinçli, E. (1990). *Hüseyin Rahmi Gürpınar*. İstanbul: Arba.